

LÁSZLÓ BARBARA Templombúcsú Dunakeszin

A búcsú korábban az esztendő egyik legfontosabb ünnepi alkalmának számított. Ez volt talán a legtöbb vendéget megmozgató esemény, amikor a távolabb élő rokonok hazalátogattak és találkoztak egymással. Írásom az 1945 előtti időszakra jellemző dunakeszi templombúcsú képét szeretné visszaadni néprajzi gyűjtés és egy interjú alapján, melyet a 77 éves László Évával készítettem.

Templombúcsút általában a templom védőszentjének ünnepén, illetve hivatalos nyelvhasználatnál élve, a templom címének ünnepén tartanak. Dunakeszin szeptember 29-én Szent Mihály napon, vagy az azt következő vasárnapon került megrendezésre a „falu” búcsúja. A gyerekek számára azonban már a szombati nappal kezdetét vette a vigasság, mert a körhintát és a hajóhintát már ekkor felállították az I. világháborús emlékműnél, a Kistemplom és Táncsics Mihály utcák találkozásánál.

Az 1929-es búcsú közönsége a Hősi emlékműnél

A hintákat a 20. század első felében elektromos áram helyett még emberi erő mozgatta. A hagyományos láncos ringlispíl működtetésében, a sokadalomban sétálgató és szórakozni vágyó legények segédkeztek. Ebben az időben a hajtást a körhinta tetején végezték, mely deszkákkal volt befedve. A mozgást hajtórudak segítségével generálták, melyek a hinta tengelyéből merőlegesen álltak ki. Ezeket markolva sétáltak vagy futottak körbe-körbe a fiatalok attól függően, hogy mikor milyen sebességre vágytak a hintában ülők. Az volt a szokás, hogy ha valaki 10 körön keresztül hajtotta a hintát, akkor egyszer ingyen felülhetett rá. A tulajdonosoknak ez megérte, hisz tíz kör után se ereje, se gyomra nem maradt a legtöbb hajtónak ahhoz, hogy felüljön egy menet-re. 1945 után már egyre kevesebb volt az ilyen felül hajtós körhinta. Megjelentek azok a ringlispílek, melyeket már a földön sétálva vagy szaladva lehetett működtetni.

Míg a szombat a világi vigasság jegyében telt, addig a vasárnap délelőttöt szigorúan az egyházi ünnepről való megemlékezésnek szentelték. Érdeemes ugyanakkor megjegyezni, hogy a templombúcsú vallásos jellege a 15. századtól kezdve meglehetősen elhomályosult, egyre inkább a profán ünnep került előtérbe. Ennek ellenére Dunakeszin még ma is jelentős szerep jut a búcsúnap nagymiséjének. Vasárnap délelőtt a dunakesziek misére sétálva beszélgettek, esetleg

elidőztek a mutatványosok és árusok sokadalmában. A 10 órakor kezdődő nagymisé a háziasszonyok kivételével – akik otthon az ebédet készítették – mindenki részt vett. A helybeliek magukkal vitték a más faluból érkezett vendégeket is, így a templom színültig megtelt. A dunakesziek háziasszági szokásai miatt a vendégek jelentős része veresegyházi, fóti, palotai vagy mogyoródi lakos volt. Régi szokásnak számított, hogy a szomszéd helységek papjai búcsú idején meglátogatták egymást, így szinte minden alkalommal a prédikációt valamelyik vendég pap tartotta. A misék közül pompájával és közösségformáló erejével kiemelkedett ez a vasárnapi nagymise, melyen a Mária-lányok is megjelentek. Szükség is volt az emelkedett hangulatra, mert ahogyan a néprajzkutató Bálint Sándor is mondja, a magyar ember nem kedveli a csöndes misét: „A katolikus magyarság jobban szereti az énekes, orgonaszótól hangos, prédikációs nagymisé, amelyben megtalálja az ünnepélyes hangulatot és a kultusz színvonalát, látványosságát.” A mise után a férfiakat kivéve, akik még betértek a kocsmába egy fröccsre, mindenki sietett haza, hogy délidőre az étel az asztalra kerüljön.

A „torkosbúcsú” fénypontja az ünnepi ebéd volt. A háziasszonyok már sokszor szombaton nekiláttak az előkészületeknek, hogy vasárnap kora reggel kezdhesék a sütés-főzést. Sok-sok ételt készítettek minden búcsútartó háznál, hiszen régen nem látott barátok, távol élő rokonok érkeztek az ünnepnapra. Általában azokat látták vendégül, akikhez maguk is el szoktak menni búcsúra, a más faluban lakó szülőt, testvért, katonacimborát. Húsleves, főtt hús tormával, sült hús dinsztelt káposztával és túrós rétes került az ünnepi asztalra, na meg bor, nagy mennyiségben. A kisebb gyerekek nem állhattak sokáig az otthon elfecsérelt időt, vágyakozó sóhajuk után szüleikkel együtt a délután hátra lévő részét a búcsúban töltötték. Az árusok sora a templom előtti tértől indult, és a mai Bajcsy-Zsilinszky úton át a Szent István út Pest felőli szakaszának feléig ért.

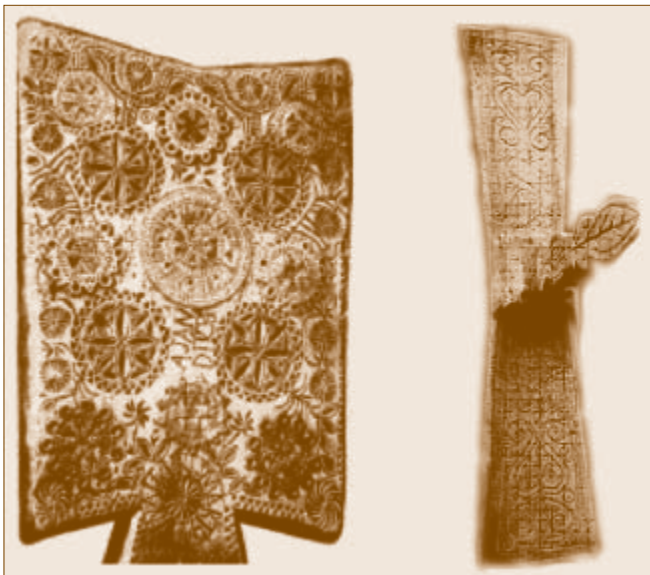

Vásári forgatag a Szent István utcában

A gyerekekre számtalan csábító finomság és játék várt a különböző standoknál. Egyik helyen zsákbamacskát, trombitát, másutt kis talicskát, kardot, puskát és más fajtákat árultak fiúk számára, míg a lányok csattogós lepkét, babát vagy szépen faragott bölcsőt választhattak. Sétálgatás köz-

ben, a sok finomság láttán biztosan kérelték szüleiket a gyerekek, hogy vegyenek egy kis törökmézet, vattacukrot, puszedlit, csokis drasztét vagy valamilyen cukorkát. A legkedveltebb édesség azonban a mézeskalács volt. A 20. században megszokott huszár- és babaformák mellett korábban készítettek Szűz Máriát, a Szentháromságot, és a kis Jézust ábrázoló darabokat is. A felnőttek inkább vallásos tárgyú búcsúfiát vásároltak maguknak, így szentképek, kegyképek másolatait, melyeknek a hátlapján imádság, könyörgés volt olvasható, vagy éppen imádságos könyveket, rózsafüzért, díszes gyertyát. Ezeket a gyertyákat legtöbbször életük végéig megőrizték, és Gyertyaszentelő Boldogasszony napján¹ újra és újra megszenteltették.

A lányok és a legények ez idő alatt szüleiktől különválva, „bandákba verődve” járták a búcsúvásárt. Meg-megálltak, hogy az italos standoknál lévő hegedűsök vagy harmonikások muzsikáját hallgassák, körhintára, vagy ahogyan sok helyen nevezték, ördöglóra ültek, célba lőttek, emléktárgyakat vásároltak. A 20. század közepéig fontos ajándéknak számított a mézeskalács szív, amelyet legény ajándékozott lánynak. Ennek számos formája volt, a madárkás és virág motívumostól kezdve, a feliratoson át, egészen a kis tükörrel és versikével ellátott darabokig. Dunakeszin a szív formán kívül gyakran ajándékoztak még mézeskalács babát, úgynevezett siflibabát is. Gyakori ajándék volt az „emlék” feliratú pohár és bögre is, amelyeket évtizedeken át a sublót² tetején tartottak. A szerelmi ajándékok egy másik csoportját képezik azok az eszközök, melyek később a háztartás fontos, illetve hasznos darabjaiként szolgáltak, mint például egy szépen megfaragott mosósulyok³, vagy egy díszes guzsalytalp⁴.

Mosósulyok és faragott guzsalytalp

Napjainkra ezek a használati tárgyak már teljesen eltűntek a vásárosok árukészleteiből. Ellenben akad még egy

konyhai eszköz, mely régen szintén szerelmi ajándékként funkcionált, és még ma is a legnépszerűbb árucikkek közé tartozik. Ez nem más, mint a fakanál, mely köré egy kisebb hagyomány is szövődött. A legények megvásárolták a különböző méretű, népi motívumokkal megfestett, szerelmi sorokkal ellátott fakanalakat, majd a búcsú forrágában megkeresték a szívüknek kedves lányokat, és gyengéden megsuhintották velük a kiválasztottak „hátsófelét”. Abban az esetben, ha a kölcsönös volt a vonzalom, a leány örömmel fogadta ezt a jelképes gesztust, és a fiú átadta a díszes fakanalat a leánynak emlékül. Sokáig őrizgették ezeket a fakanalakat, majd idővel a háztartás mindennapi darabjaivá váltak. Kevésbé szerencsés esetben a vonzalom nem volt kölcsönös, vagy a fiú összetévesztette egy másik leánnyal a tömegeből kiválasztott személyt, esetleg nagyobbra sikeredett az a jelképes suhintás. Ha a lány kifejezte nemtetszését, akkor sok esetben a kísérő férfi rokonok, barátok, de egy-egy alkalommal maga az „áldozat” is verekedésbe bonyolódott a fakanalas személyével – meséli mosolyogva László Éva. Napjainkra a szokás kissé redukáltabb formájában él. Igaz, a fakanalazás még mindig a fiúk vonzalmát fejezi ki, de a fakanalak már nem díszítettek, és nincsenek kedveskedő rímek sem rajta. A suhintás után pedig már nem kapják meg ajándékba a lányok a fakanalat, csupán annak lenyomatát a „hátsó felükön”. Ellenben jellemző a méretbeli gazdagság. A fiúk kezében megfigyelhető a legkisebb konyhai fakanál, de a legnagyobb lekvárfőző kavarókanál is.

Egy ilyen mulatozással telt napot illően kellett lezárni, így minden búcsúkor bált rendeztek. Dunakeszin minden kocsmá és vendéglő tartott kisebb-nagyobb táncmulatságot, és nem csak vasárnap, hanem sokszor szombaton is, így akár 12-13 vendéglátó egység közül is választhattak a szórakozni vágyók. A legnevesebb mulatságokat azonban mindig a Fő úton álló Petőfi Kultúrházban tartották. Általában a vendégeskedő fiatal legények és lányok sem mentek haza sötétedéskor a falujukba, hanem a búcsútartó falu legényeivel és lányaival együtt végigtáncolták az esti bált.

A búcsúnapi bál jelentős ismerkedési alkalom volt. A lányokat 16 éves koruk után vitték el először szüleik a bálba. Galléros fehér blúzt, virágmintás bordó szövetszoknyát, 3-4 alsószoknyát, fehér harisnyát, és félcipőt viseltek a lányok. A hajuk egy copfba volt befonva és szalaggal volt megkötve. A legények csizmát (később félcipőt), fekete vászon vagy kordbársony nadrágot, fehér inget, mellényt és fekete zakót viseltek, a fejükön pedig kalap volt. Az érkező vendégeket már várta a zenekar, mely csárdást, keringőt, foxtrottot és tangót is játszott. A vendégek elhelyezkedtek körben a teremben, az édesanyák ültek, a lányok pedig édesapjuk mellett állva várták, hogy felkérjék őket táncolni. Ez a fiatalok bálja volt, adatközlőm elmondása szerint a szülők csak beszélgettek, nem táncoltak. A bál egészen hajnalig tartott.

Közösségformáló erejét tekintve a falubúcsú a legkiemelkedőbb társadalmi események közé sorolható. Ezt bizonyítja az is, hogy az évről-évre változó, sokszínű és vidám népi ünnepi alkalom mind a mai napig fontos szerepet tölt be Dunakeszi életében.

(A tanulmány a várostörténeti pályázatra beérkezett pályamunka rövidített változata.)

1 Február 2., amikor arra emlékezünk, hogy Szűz Mária ezen a napon mutatta be a 40 napos Jézust a jeruzsálemi templomban.

2 Alacsony fiókos szekrény.

3 Téglalap alakú vagy felfelé szélesedő, nyeles lapátszerű, rendszerint keményfából faragott eszköz, amellyel a kilúgozott vásznat mosósúlyokra fektetve csapkodják.

4 Guzsaly: gazdagon faragott, ritkábban festéssel is díszített rúd, amelyre fonásnál a rostcsomót felkötik. A talpra fonás közben ráülnek, hogy a guzsaly biztosan álljon.